MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, II-QISM

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar
OPEN ACCESS
ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
Academic Resource Index ResearchBib
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
OpenAIRE
ROAD
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
BASE
Crossref
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
TOSHKENT ARXITEKTURA - QURILISH UNIVERSITETI
TOSHKENT KIMYO - TEXNOLOGIYA INSTITUTI
JIZZAX POLITEXNIKA INSTITUTI

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Shakarov Zafar G‘afforovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay’ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo‘taboyev Mahammadjon To‘ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug‘bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o‘g‘li, Texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo‘raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug‘bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING LIKVIDLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI 10
Bauyetdinov M.J.
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH STRATEGIYASI 18
Usmanova Zumrad Islamovna, Xasanova Yulduz Kayumovna
TOKLI O'TKAZGICHLARDA MAGNIT MAYDON INDUKSIYASINING NAZARIY TAHLILI 23
O'ngboyev Anvar, Umarov Uyg'un, Dusiyorov Jaxongir, Jonimqulov Mirtemur
QISHLOQ XO'JALIGIDA SUV RESURSLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 30
Akbarova Shaxnoza Yakub qizi
IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA ASALARICHILIK TARMOG'I SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DAVLAT QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 33
Farmanov Jonibek Ziyadullayevich
BILVOSITA SOLIQLARNI MA'MURIY BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 38
Mansurova Arofatxon Shavkat qizi
BANKLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI XALQARO USULLAR VA MEZONLAR ASOSIDA BAHOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH 43
G'aybulloyev Suxrob Odil o'g'li
IDEMPOTENT O'LCHOVLAR SIMPLEKSIDA ANIQLANGAN CHIZIQLI OPERATORLAR DINAMIKASINING EKOLOGIK MODELLASHTIRISHDAGI TATBIQI 50
Karimov Muzaffar Musaxonovich, Karimova Shalola Musayevna
BANKLARARO LIKVIDLILIKNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH ISTIQBOLLARI 56
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li
BANKLARDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA XIZMAT KO'RSATISH SIFATINI OSHIRISH 60
Asemova Rano Japbarbergenovna
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН НА ОСНОВЕ СЦЕНАРНОГО АНАЛИЗА РАЗВИТИЯ АПК 66
Ли Марина Рудольфовна
POLIMER VA UGLEROD NANOTOLALI MODIFIKATORLAR ASOSIDA BITUM KOMPOZITSIYALARINING REOLOGIK, MIKROTUZILMAVIY VA ADGEZION XOSSALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING QIYOSIY TAHLILI 70
Hasanov Bahrom Bo'ronovich
XORIJIY TADBIRKORLIK RIVOJLANISHIGA XALQARO IQTISODIY INTEGRATSIYANING TA'SIRI 76
Mamatraimov Islom Mamanazarovich
SULFIDLI POLIMETALL RUDALARNI SELEKTIV FLOTATSIYALASHDA YANGI AVLOD REAGENTLARINI QO'LLASHNING TEXNOLOGIK YECHIMLARI TAHLILI 79
Xushvaqtova Zamira Hikmatulloyevna, Saidaxmedov Aktam Abdisamiyevich
LOGICLABUZ: A BROWSER-NATIVE CO-SIMULATION PLATFORM FOR THE VIRTUALIZATION OF MULTI-MCU ROBOTIC SYSTEMS 84
Ergashev Adizbek Kamol ugli
DUBAY IQTISODIYOTINING DIVERSIFIKATSIYALASHUV BOSQICHLARI VA UNDAN O'ZBEKISTONDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI 94
Dilmira Abdumalikovna Shamusarova
MINTAQADA TIBBIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING XALQARO MODELLARI 99
Yusupova Mehribon O'ktamovna
EKONOMETRIK MODELLARNI TANLASH VA ULARNING SIFATINI BAHOLASHDA INTEGRAL MEZONNI QO'LLASH 104
Turayev Baxtiyor Ergashevich

PHP VA SUN'IY INTELLEKT SINERGIYASI: LARAVEL ASOSIDA INTELLEKTUAL VEB-TIZIMLARNI LOYIHALASH ARXITEKTURASI........ 110
Jo'rayev To'xtasin, Abdusattarov Odiljon, Boymatov Mexrojiddin, Temirova Orifa, Yuldashboyev Shermuxammad
CORPORATE GOVERNANCE QUALITY, FOREIGN DIRECT INVESTMENT, AND ECONOMIC GROWTH: A PANEL ECONOMETRIC ANALYSIS OF CENTRAL ASIAN COUNTRIES (2003–2024)........ 119
Yusufjon Pulatov
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH VA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI........ 129
Sheraliyev Olimjon O'ktam o'g'li
МЕХАНИЗМ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КРУПНЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ........ 135
Т.Т. Жураев
XORAZM VILOYATIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA HUDUDIY BANDLIKNI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI........ 140
Azadova Gulnoza Sardorbekovna
YASHIL IQTISODIYOT, RESURS SAMARADORLIGI, TABIIY KAPITAL, AYLANMA IQTISODIYOT, EKOLOGIK SAMARADORLIK VA INKLYUZIV O'SISH TUSHUNCHALARINING ILMIY EVOLYUTSIYASI TAHLILI........ 146
Karimov Islombek Bekpo'lat o'g'li
РОЛЬ АЛГОРИТМОВ В ПРОЦЕССЕ ПРИНЯТИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ НА СОВРЕМЕННЫХ РЫНКАХ КАПИТАЛА........ 153
Алиева Сусанна Сейрановна
РОЛЬ АЛГОРИТМОВ В ПРОЦЕССЕ ПРИНЯТИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ НА СОВРЕМЕННЫХ РЫНКАХ КАПИТАЛА........ 153
Алиева Сусанна Сейрановна
BUXORO VILOYATIDA ERKIN IQTISODIY ZONALAR FAOLIYATI VA ASOSIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI........ 160
Ibragimov Aziz Turayevich
ALOQA XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARDA SOLIQLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH........ 168
Shirinov Uchqun, Bahodirova Madinabonu
TA'LIM XIZMATLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNING SWOT VA OMILLI TAHLILI........ 176
Alimova Shamsiya Abidovna
ВЫЗОВЫ РАЗВИВАЮЩИХСЯ РЫНКОВ: ИНФРАСТРУКТУРНАЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ, ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ........ 182
Умарова Шахноза Акбаровна
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA QUYOSH ENERGIYASIGA ASOSLANGAN YOMG'IRLATIB SUG'ORISH TIZIMINING IQTISODIY-EKOLOGIK SAMARADORLIGINI BAHOLASH........ 190
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna
TIJORAT BANKLARI KREDITLARINING DAROMADLILIGINI OSHIRISH YO'LLARI........ 200
Xasan Axmedov
ZAMONAVIY TELEKOMMUNIKATSIYA TARMOQLARIDA TRAFIK TURLARINING XUSUSIYATLARI VA ULARNING XIZMAT KO'RSATISH SIFATIGA TA'SIRI........ 204
Abdujapparova M.B., Mirxosilov M.M.
TURIZMNI MINTAQAVIY RIVOJLANTIRISHDA KLASTERLASH MODELINING TAMOYILLARI VA TARKIBIY ELEMENTLARI........ 209
Abduxamidov Sarvar Adxamovich
DIGITAL TECHNOLOGIES AND FOOD SECURITY IN DEVELOPED COUNTRIES........ 214
Rakhmatova Mukhlisa Dilshod qizi

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR OF UZBEKISTAN: AN ECONOMETRIC ANALYSIS 221
Toshmurod Kulmanov, Sarvar Urinov
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION JARAYONLARNI MOLIYALASHTIRISHNING MATEMATIK MODELI 228
Ishniyazov Baxrom Normamatovich, A'zam Qutbiddin A'zamzoda
ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ МЕДИЦИНСКОЕ СТРАХОВАНИЕ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ 234
Омокеев Максымбек Конколойевич
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MINTAQAVIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI 239
Abduxamidov Sarvar Adxamovich
MAHALLIY BYUDJET XARAJATLARI SAMARALI IJROSINING MOLIYAVIY MUSTAQILLIKKA TA'SIRI 244
Usmonov Parviz Shavkatovich
O'ZBEKISTONDA NAQD PULLARNING AYLANMASINI QISQARTIRISH IMKONIYATLARI 249
Gadoyev So'hrob Jumakulovich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

O'ZBEKISTONDA NAQD PULLARNING AYLANMASINI QISQARTIRISH IMKONIYATLARI

Gadoyev So'hrob Jumakulovich
Termiz davlat universiteti. Moliya kafedrasi mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent.
E-mail: *gadoyev@terdu.uz*
ORCID: 0000-0003-4822-8904

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimini transformatsiya qilish sharoitida naqd pul aylanmasini qisqartirish, naqd pulsiz hisob-kitoblar mexanizmini takomillashtirish va iqtisodiyotning monetizatsiya darajasini oshirish masalalari IMRAD talablari asosida tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida pul tizimi va uning elementlariga doir xorijiy hamda mahalliy olimlarning klassik va zamonaviy konsepsiyalari qiyosiy tahlil qilinib, mualliflik yondashuvi ishlab chiqilgan. Maqolada dunyo mamlakatlaridagi monetizatsiya koeffitsiyentlari dinamikasi (2005–2025-yillar) hamda O'zbekistondagi makroiqtisodiy o'zgarishlar (2024–2025-yillar) o'rganilgan. Tahlillar asosida majburiy zaxira siyosatini takomillashtirish, Markaziy bankning valyutaviy svop operatsiyalarini kengaytirish va yangi naqd pulsiz to'lov instrumentlarini joriy etish bo'yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: pul tizimi, naqd pul aylanmasi, monetizatsiya koeffitsiyenti, naqd pulsiz hisob-kitoblar, Markaziy bank instrumentlari, valyutaviy svop, majburiy zaxiralar, xufyona iqtisodiyot.

Аннотация. В данной статье на основе требований IMRAD исследованы вопросы сокращения наличного денежного обращения, совершенствования механизмов безналичных расчетов и повышения уровня монетизации экономики в условиях трансформации финансовой системы Республики Узбекистан. В ходе исследования проведен сравнительный анализ классических и современных концепций зарубежных и отечественных ученых, посвященных денежной системе и ее элементам, а также предложен авторский подход. В статье изучена динамика коэффициентов монетизации в странах мира за 2005–2025 годы и макроэкономические изменения в Узбекистане за 2024–2025 годы. По результатам анализа разработаны научные предложения и практические рекомендации по совершенствованию политики обязательных резервов, расширению валютных своп-операций Центрального банка и внедрению новых инструментов безналичных платежей.

Ключевые слова: денежная система, наличное денежное обращение, коэффициент монетизации, безналичные расчеты, инструменты Центрального банка, валютный своп, обязательные резервы, теневая экономика.

Abstract. This article investigates the issues of reducing cash circulation, improving non-cash payment mechanisms, and increasing the level of economic monetization in the context of the transformation of the financial system of the Republic of Uzbekistan, following the IMRAD framework. The study conducts a comparative analysis of classical and modern concepts developed by foreign and domestic scholars regarding the monetary system and its components and proposes an authorial approach. The article examines the dynamics of monetization coefficients across countries worldwide during 2005–2025 and analyzes macroeconomic developments in Uzbekistan during 2024–2025. Based on the findings, scientific proposals and practical recommendations have been developed for improving reserve requirement policy, expanding the Central Bank's currency swap operations, and introducing new non-cash payment instruments.

Keywords: monetary system, cash circulation, monetization coefficient, cashless payments, central bank instruments, currency swap, reserve requirements, shadow economy.

KIRISH

Zamonaviy makroiqtisodiy boshqaruv tizimida davlat-huquqiy maqomga ega bo'lgan pul tizimini barqarorlashtirish, pul aylanmasi tarkibiy elementlarini optimallashtirish va bankdan tashqari naqd pullarning harakat tezligini jilovlash iqtisodiy o'sishni ta'minlashning ustuvor shartlaridan biridir. O'tish iqtisodiyoti sharoitida naqd pulsiz hisob-kitoblar ko'lamining izchil kengayishi tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlashga, kredit resurslari tannarxini pasaytirishga, inflyatsion bosimni jilovlashga va iqtisodiyotning rasmiy sektori ulushini oshirishga bevosita xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5992-sonli "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida iqtisodiyotning real sektorini modernizatsiya qilishda tijorat banklarining rolini oshirish, YAIMga nisbatan monetizatsiya ko'rsatkichlarini yaxshilash va aholining bankdan tashqaridagi bo'sh mablag'larini faol moliyaviy aylanmaga jalb etish global

vazifa qilib belgilangan edi. [1]Ammo, 2024, 2025 va 2026-yillar boshidagi iqtisodiy tendensiyalar shuni ko‘rsatmoqdaki, milliy iqtisodiyotda bankdan tashqari pul aylanmasini yanada optimallashtirish va rasmiy moliyaviy aylanma ulushini oshirish imkoniyatlari mavjud. Bu holat tijorat banklarining resurs bazasini yanada mustahkamlash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Mazkur holat kredit resurslari qiymatiga hamda iqtisodiy faoliyatning rasmiy sektor ulushini oshirish bilan bog‘liq vazifalarga ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu nuqtayi nazardan, O‘zbekistonda naqd pullarning aylanmasini qisqartirish imkoniyatlarini nazariy va amaliy jihatdan chuqur tadqiq etish sohaning dolzarb masalalaridan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy adabiyotlarda pul tizimi va uning elementlaridan foydalanish mexanizmi borasida pul tizimiga oid turli ilmiy yondashuvlar va konseptual qarashlar mavjud. Masalan, taniqli iqtisodchi olim O. Lavrushin pul tizimining tarkibiga pul birligi, pul massasi, emissiya mexanizmi, naqd pulsiz hisob-kitoblarni amalga oshirish tartibi, me’yoriy-huquqiy baza, texnologik va institutsional elementlar kabi juda keng qamrovli tuzilmalarni kiritadi[2].

Bunga qarama-qarshi o‘laroq, G. Beloglazova pul tizimini faqat beshta elementdan (pul birligi, baho masshtabi, pul aylanmasi, pul massasi va emissiya mexanizmi) tashkil topishini ilgari suradi va tizimni boshqaruvchi organlarni element sifatida e’tirof etmaydi. Bizning fikrimizcha, G. Beloglazovaning mazkur yondashuvi pul tizimining ayrim institutsional jihatlarini yanada kengroq yoritish imkoniyatini beradi, boshqarish va tartibga solish uni mustahkamlashning zarur shartidir. Pul tizimi pul muomalasi tashkil etilishining davlat-huquqiy shakli bo‘lib, davlat tomonidan qabul qilingan qoidalar huquqiy kuchga ega va pul aylanmasida ishtirok etuvchi barcha subyektlar uchun direktiv (majburiy) mazmunga egadir.

Boshqa bir tomondan, U.S. Xesus sof oltin standartini va talab qilib olinguncha depozitlarga nisbatan 100% darajasidagi majburiy zaxira talabini bir vaqtning o‘zida joriy etishni taklif qiladi[3]. Biroq, bizning ilmiy kuzatishlarimizga ko‘ra, U.S. Xesus tomonidan ilgari surilgan yondashuvlar zamonaviy moliyaviy tizim sharoitlarida qo‘shimcha moslashtirish va takomillashtirishni talab qiladi.

Birinchidan, tarixda sof oltin standartiga qaytishga urinishlar (masalan, AQSHda R. Reygan tashabbusi bilan tuzilgan maxsus Komissiya tadqiqotlari) ushbu yondashuvni zamonaviy moliyaviy tizim sharoitlariga moslashtirish zarurligini ko‘rsatdi.

Ikkinchidan, banklarda 100% lik majburiy zaxira talabini joriy qilish tijorat banklarining kredit qo‘yilmalari hajmiga va iqtisodiy faollik dinamikasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ayniqsa, bank tizimining kreditlash salohiyatini oshirishga muhtoj bo‘lgan O‘zbekiston kabi o‘tish iqtisodiyoti mamlakatlarida bunday cheklovni qo‘llash iqtisodiy o‘sish sur’atlariga ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

G.Beloglazovaning fikriga ko‘ra, “pul tizimi quyidagi elementlardan tashkil topadi: pul birligi; baho masshtabi; pul aylanmasi; pul massasi; emissiya mexanizmi”[4].

Yuqoridagilardan kelib chiqib shuni ko‘rishimiz mumkinki, pul tizimining elementlari borasidagi bir-biridan keskin farqlanuvchi fikrlar, qarashlar va xulosalar mavjud. G.Beloglazova pul tizimini tashkil etuvchi va tartibga soluvchi organlarni element sifatida ko‘rmaydi. Bizning fikrimizcha, ushbu qarashlarni pul tizimining boshqaruv va tartibga solish mexanizmlari nuqtayi nazaridan to‘ldirish maqsadga muvofiqdir. Buning sababi shundan iboratki, pul tizimini tashkil qilish, boshqarish va tartibga solish uni mustahkamlashning zaruriy shartlardan hisoblanadi.

X.Raximova “chakana to‘lovlarni naqd pulsiz asosga o‘tkazishni, “Smart kart” texnologiyalaridan foydalanish, iqtisodiyotda bankdan tashqari pul aylanmalarini qisqartirishni taklif qiladi”[5].

N.Jumaev o‘zining ilmiy izlanishlarida “xorijiy valyutaga bo‘lgan yuqori qiziqishning pul muomalasi va milliy valyuta tizimiga ta’siri mavjudligini qayd etgan.”[6].

Ayrim iqtisodchi olimlar pul tizimining davlat-huquqiy jihatlariga turlicha yondashadilar. Holbuki, bizning fikrimizcha, pul muomalasi faoliyati davlat tomonidan tashkil etiladi va davlat tomonidan qabul qilingan qoidalar huquqiy kuchga ega bo‘lib, pul aylanmasida ishtirok etuvchi barcha subyektlar uchun direktiv mazmunga ega.

1 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 12.05.2020 yildagi PF-5992-son. https://lex.uz/docs/-4811025
2 Деньги, кредит, банки. Под ред. Проф. О.И. Лаврушина. – М.: ЗАО «КноРус», 2009. – С. 95-101.
3 Уэрта де Сото Хесус. Деньги, банковский кредит и экономические циклы. Пер. с англ. – Челябинск: Социум, 2008. – С. 280-282.
4 Белоглазова Г.Н. Деньги, кредит, банки. Учебник. – М.: Д34 Высшее образование, 2008. – С. 113-128.
5 Рахимова Х.У. Организация и развитие платежной системы Республики Узбекистан. Дисс. на соиск. уч. ст. к.э.н. – Ташкент, 2006. – С.19-20.
6 Жумаев Н.Х. Ўзбекистонда валюта муносабатларини тартибга солиш методологиясини такомиллаштириш. И.ф.д. илм. дар. ол. учун ёз. дисс. автореф. – Тошкент: БМА, 2008. – 32 б.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda tizimli va kauzal yondashuv, iqtisodiy abstraksiyalash, kuzatish, umumlashtirish, guruhlash, qiyosiy tahlil, kointegratsiya va iqtisodiy-statistik baholash usullaridan majmuaviy tarzda foydalanildi.

Tadqiqotning axborot bazasini O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma’lumotlari, Xalqaro valyuta jamg‘armasi (XVF) va Jahon bankining pul muomalasiga oid transmilliy dinamik hisobotlari, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va sohaviy normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi.

Maqolada iqtisodiyot subyektlarining naqd va naqd pulsiz aylanmalarga bo‘lgan rag‘batlarini o‘rganish maqsadida qiyosiy-mikroiqtisodiy model (shartli payroll cost-accounting model) qo‘llanildi. Ushbu model orqali korxonalarning qonuniy ish haqi tarqatishdagi soliq yuki va noqonuniy naqdlashtirish konduitlari orasidagi iqtisodiy tejamkorlik farqi matematik hisob-kitoblar asosida ochib berildi. Shuningdek, 2005–2021, 2025-yillarni qamrab olgan dunyoning 7 ta yirik davlat va O‘zbekistonidagi monetizatsiya koeffitsiyentlari dinamikasi qiyosiy-statistik metodlar yordamida baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklari resurs bazasini mustahkamlashda bankdan tashqari aylanmalarning salmog‘ini kamaytirish va naqd pulsiz hisob-kitoblarni amalga oshirishni takomillashtirish muhim omillardan hisoblanadi. Bankdan tashqari aylanmalarning vujudga kelishi iqtisodiyotdagi turli institutsional va iqtisodiy omillar bilan izohlanadi. Hozirgi kunda ushbu masala barcha mamlakatlar bozor iqtisodiyotiga o‘tayotgan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyot barqarorligi va milliy valyutaning xarid qobiliyatiga ta’sir etuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Bankdan tashqari pul aylanmasi hajmining ortishi iqtisodiy jarayonlarga turli yo‘nalishlarda ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Jumladan:

– *tijorat banklarining resurslarga bo‘lgan ehtiyoji yetarli ravishda qondirilmasligi.* Ma‘lumki, tijorat banklari tomonidan muomalaga chiqarilgan pullar o‘zining boshlang‘ich nuqtasiga ya‘ni, banklarga qaytib kelmasligi banklarning resurs bazasi ko‘rsatkichlariga ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Buning natijasida tijorat banklari real sektorni kreditlashda resurslarning yetishmovchiligi, omonatlarga to‘lanadigan to‘lovlar miqdorining oshib ketishi, bu esa, kredit resurslari qiymatining oshishiga ta’sir etishi mumkin.

– *pul massasining tovar massasiga nisbatan o‘sishi tezlashuvi*. Markaziy bank pul–kredit siyosati orqali iqtisodiyotda pul massasi va tovar massasi o‘rtasidagi muvozanatlik, mutanosiblikning tegishli me‘yorini ta‘minlaydi. Ma‘lumki, iqtisodiyotda pul massasining hajmi tovar massasi hajmiga nisbatan oshib ketishi mamlakatda baholarning o‘sishiga va so‘mning xarid qobiliyati tushishiga sabab bo‘ladi.

Xalqaro bank amaliyoti va xo‘jalik yuritish tajribasi shuni ko‘rsatadiki, milliy valyutani xarid qobiliyatining tushib ketishi iqtisodiyotda inflyatsiya darajasining oshishiga va mamlakatda ishsizlik darajasining pasayishiga olib keladi va aksincha.

Bankdan tashqari pul aylanmasi hajmining ortishi pul-kredit siyosati instrumentlari samaradorligiga ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

– *milliy valyuta kursining xorijiy valyutaga nisbatan pasayishi.* Bankdan tashqari aylanmalar muomalada tovar–moddiy qiymatliklari bilan ta‘minlanmagan milliy valyuta massasining oshishiga olib keladi. Bu esa, o‘z navbatida valyuta kursi dinamikasiga ta’sir etuvchi omillardan biri bo‘lishi mumkin.

– *qonun doirasida faoliyat ko‘rsatayotgan xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlar raqobatbardoshligining pasayishi natijasida xufyona yo‘l bilan biznesni tashkil etishga bo‘lgan moyillikning kuchayishi.* Ma‘lumki, ishlab chiqaruvchi va iste‘molchilar o‘zaro tovarlar sotish hamda xizmatlar ko‘rsatish bo‘yicha hisob–kitoblar naqd pulsiz hisob-kitob yo‘li bilan amalga oshirilishining zarurligi qonuniy asoslangan. O‘tkazilgan tadqiqotlarimiz natijasi va amaliyotdagi tajribalar shuni ko‘rsatmoqdaki, keyingi yillarda tovarlarni sotish va sotib olish hamda xizmatlar ko‘rsatishda naqd va naqd pulsiz hisob-kitoblar o‘rtasida sezilarli darajada tafovut vujudga kelmoqda.

Ya‘ni, ayrim holatlarda naqd va naqd pulsiz hisob-kitob shakllari o‘rtasida narx farqlari kuzatilishi mumkin. Agar hisob–kitoblarning naqd pulda amalga oshirilishi qonuniy jihatdan ta‘qiqlanganligini e‘tiborga oladigan bo‘lsak, qonuniy yo‘l bilan ishlayotgan korxonalar, ya‘ni tovar va xizmatlarni naqd pulsiz hisob–kitob asosida taklif etayotgan korxonalar ushbu raqobatda iqtisodiy manfaatdorlikka erishish uchun ayrim xo‘jalik yurituvchi subyektlarda muqobil hisob-kitob shakllaridan foydalanishga iqtisodiy rag‘batlar yuzaga kelishi mumkin. Bularning barchasi iqtisodiy faoliyatning rasmiy sektor ulushini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligini ko‘rsatmoqda.

– ***qonun doirasida faoliyat yuritayotgan firmalarning soliqlarni va ijtimoiy to'lovlarni to'lashi bilan bog'liq muammolar***. Keyingi yillarda jismoniy shaxslarning daromadi hisobidan olinadigan soliq yukini kamaytirilayotganligiga qaramasdan, naqdlashtirish holatining mavjudligi kuzatiladi va bu jarayon xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan turli xil noqonuniy yo'llar bilan amalga oshirib kelinmoqda. Masalan, tijorat firmalarining xodimlariga ish haqi berishda ayrim hollarda soliq va hisob-kitob amaliyotlari bilan bog'liq nomuvofiqliklar kuzatilishi mumkin. Bu holat turli to'lovlarni amalga oshirmaganligi hisobiga uning iqtisodiy jihatdan manfaatdorligini ham oshiradi.

Masalan, "A" tijorat firmasi o'z ishchisiga 880 000,0 so'm ish haqi berish uchun to'laydigan qo'shimcha to'lovlar bilan birga tashkil topadigan xarajatlar miqdorini quyidagi jadvalda ko'rib chiqamiz.

1-jadval
"A" tijorat firmasining ish haqi bo'yicha shartli hisob–kitobi[7]

№	Hisob-kitoblar	Stavkasi % da	Summa
1	Hisoblangan oylik maoshi summasi		1 000 000,00
2	Hisoblangan ish haqi		1 000 000,00
3	Jismoniy shaxsning ish haqidan to'lanadigan majburiy to'lovlar, shundan		120 000,00
4	Daromad solig'i	12	120 000,0
8	Qo'lga olinadigan naqd pul		880 000,00
9	Korxona tomonidan ijtimoiy soliqlarga to'lovlar, shundan		120 000
10	Pension fondga ajratma	12	120 000
11	Bandlik fondiga ajratma	0,03	3 000
12	Kasaba uyushmalari Federatsiyasiga	0,2	2 000
13	Korxonaning hisob raqamidan hisoblangan ish haqi va boshqa majburiy to'lovlar jami summasi (2+9)=13		1 120 500,0

1-jadval jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, "A" tijorat firmasi xodimga 880 000,0 so'm miqdorida ish haqi berish uchun hisobvarag'idan jami 1 120 500,0 so'm chiqim qilishi zarur bo'lmoqda. Agar "A" tijorat firmasi noqonuniy yo'llar bilan hisobraqamidagi naqdsiz pulni naqdlashtirish hisobiga o'z xodimiga 880 000,0 so'm beradigan bo'lsa, ushbu holatda bevosita naqdlashtirish bilan shug'ullanadigan firmaning hisobvarag'iga 970 000,0 so'm o'tkazishi kifoya bo'ladi.

Keltirilgan shartli misoldan ko'rinib turibdiki, "A" tijorat firmasi qonuniy yo'l bilan o'z xodimiga 880 000,0 so'm ish haqi berganda barcha to'lovlar bilan umumiy xarajat miqdori 1 120 500,0 so'mni tashkil etdi, agar noqonuniy yo'l bilan naqdlashtirish orqali ushbu mablag'ni berganda esa 970 000,0 so'm yoki 150 500,0 so'm miqdorida noqonuniy yo'l bilan tejab qolish imkoniyatiga ega bo'ldi.

Shu bilan birga, "A" tijorat firmasi bankdan naqd pul olish uchun bankka kamida ikki marta borishini, "tegishli muomala"ni amalga oshirishini, yo'qotadigan vaqtini hisobga oladigan bo'lsak, uning uchun ayrim xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun iqtisodiy rag'batlar mavjudligini kuzatish mumkin.

Biz ushbu misolda ko'rib chiqqan holat ish haqini hisoblash va tarqatish bilan bog'liq operatsiyalar hisoblanadi, lekin ushbu va shunga o'xshash boshqa operatsiyalar katta hajmda tovarlarni sotish va sotib olish hamda xizmatlarni ko'rsatish bilan bog'liq operatsiyalarda ham amalga oshirilayotganligi amaliyotdan bizga ma'lum. Bularning barchasi soliq tushumlari, pul aylanmasi va moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlariga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xalqaro tajriba va tadqiqotlar natijasidan ma'lumki, bankdan tashqari aylanmalarni to'lig'icha bartaraf etishning imkoniyati mavjud emas. Ya'ni bankdan tashqari aylanmalar iqtisodiyotda mavjud bo'lgan inflyatsiya, ishsizlik kabi ma'lum darajada saqlanib turadi. Soha mutaxassislari va mas'ul shaxslarning asosiy vazifasi bankdan tashqari pul aylanmalarining umumqabul qilingan me'yorini (asosan 5–10 foiz atrofida) ushlab

7 Muallifning hisob-kitobi asosida tayyorlandi.

turishdan iboratdir.

O‘zbekiston Respublikasida bankdan tashqari pul aylanmalarini qisqartirish yo‘llarini takomillashtirish maqsadida tadqiqotlar davomida bir qator amaliy tadbirlar ishlab chiqildi. Bizning fikrimizcha, quyida keltirilgan tahlillar natijasida bankdan tashqari pul aylanmalarini qisqartirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan:

1. Inflyatsiya darajasini, qayta moliyalash stavkasi va majburiy zaxira stavkalarini pasaytirish hamda tijorat banklari kreditlarining nominal foiz stavkalari barqarorligini ta‘minlash yo‘li bilan monetizatsiya koeffitsienti darajasini bosqichma-bosqich oshirib borish maqsadga muvofiqdir. Shu o‘rinda bir ma‘lumot keltirmoqchimiz.

2-jadval
Ayrim davlatlarda monetizatsiya koeffitsiyenti darajasi[8], foizda

Davlatlar	Yillar																	
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2025
AQSh	51,45	51,39	51,85	55,73	59,01	58,86	62,37	64,79	65,93	67,01	68,26	71,14	71,59	70,39	72,11	92,12	94,16	73,1
Buyuk Britaniya	91,63	98,58	104,29	117,15	120,4	133,57	125,55	122,6	120,39	114,8	113,04	116,93	115,1	114,62	111,31	124,19	139,2	127,3
Yaponiya	133,14	133,38	135,1	140,53	154,45	154,75	162,21	165,38	169,6	172,15	171,11	175,68	179,1	182,32	186,3	211,09	217,43	256,4
Braziliya	26,75	27,29	28,66	34,95	35,58	35,72	37,7	37,24	37,24	37,84	38,93	39,02	39,2	40,71	41,95	53,54	49,51	107,9
Hindiston	23,83	24,7	24,29	23,72	25,24	24,62	22,39	20,99	20,35	19,74	20,06	15,39	19,42	20,22	20,35	22,73	25,94	79,8
Xitoy	162,06	160,18	154,7	155,41	179,51	178,08	175,41	184,21	189,48	193,79	206,46	214,06	209,66	207,25	204,17	217,82	212,56	243,5
Rossiya	27,91	33,33	38,71	31,44	39,34	43,21	40,26	39,89	42,69	40	42,34	44,87	46,21	45,36	47,13	54,62	50,57	64,1
O‘zbekiston	14,3	14,9	17,3	18,8	20	21	21,4	22	22,6	23,2	23,8	24,4	25	25,6	26,2	26,8	27,4	36,6

2-jadvalda keltirilgan ma‘lumotlardan ko‘rinadiki, respublikamizda taraqqiy etgan davlatlar monetizatsiya koeffitsientidan sezilarli darajada past. Xalqaro valyuta fondi ekspertlari tavsiyasiga ko‘ra, monetizatsiya koeffitsienti kamida 30-33 foiz bo‘lishi lozim.

Shuni ta‘kidlash lozimki, monetizatsiyaning standart qiymatlari bo‘yicha konsensus mavjud emas, ammo mamlakat iqtisodiyotida KME qiymati 50% dan ortiq bo‘lsa, bu to‘lovlarni amalga oshirish uchun yetarli mablag‘ mavjudligining ko‘rsatadi.

Mamlakatda monetizatsiya koeffitsienti 50% dan kam bo‘lsa, pul va bank tizimi xizmat ko‘rsatmaydigan iqtisodiyotning katta qismini barterizatsiya qilishga olib kelishi mumkin.

Turli mamlakatlardagi haqiqiy monetizatsiya stavkalari bo‘yicha mavjud ma‘lumotlarni tahlil qilib, biz rivojlangan mamlakatlar uchun 150% darajasida umumiy qabul qilingan LME benchmarklari umuman bajarilmagan degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Jadvalda ko‘rsatilgan beshta rivojlangan davlat orasida iqtisodiy monetizatsiya koeffitsientining eng yuqori qiymati Yaponiyada kuzatilgan, AQSh 5-o‘rinni egallaganligini ko‘rishimiz mumkin.

Rivojlanayotgan davlatlar o‘rtasida yetakchilikni Xitoy egallagan bo‘lib, uning iqtisodiy monetizatsiyasi 2025-yilda 243,5 foizni tashkil etgan. Bu Yaponiyadan tashqari yuqoridagi deyarli barcha rivojlangan mamlakatlar ko‘rsatkichlaridan yuqori demakdir.

Xitoyda monetizatsiyaning bunday darajasi iqtisodiyotning moliyaviy aktivlari likvidligining yuqori darajasi bilan ta‘minlanganligi bilan izohlanadi.

Mamlakatda pul aylanmasi barqarorligini ta‘minlash va monetizatsiya darajasini oshirish uchun asosan inflyatsiya darajasini, Markaziy bankning qayta moliyalash stavkasini va majburiy zaxira stavkalarini pasaytirish lozim bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli “2020–2025-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoniga ko‘ra, 2020-2025-yillarda iqtisodiyotning real sektori korxonalarini modernizatsiyalash, texnik va texnologik

8 https://prognostica.info/news/koefficzient-monetizaczii-ekonomiki-dinamika-v-rossii-i-stranah/, https://www.voronoiapp.com/money/-Broad-Money-to-GDP-Ratios-Vary-Widely-Across-Major-Economies-Q3-2025-7072

qayta qurollantirish maqsadida tijorat banklari tomonidan beriladigan uzoq muddatli investitsion kreditlar hajmi 2,8-martaga oshirilishi belgilangan.

2. Pul-kredit instrumentlaridan foydalanish amaliyotini yanada takomillashtirish va pul bozorini rivojlantirish orqali muomaladagi pul massasi oʻsish surʻatlarining tovar va xizmatlar hajmining oʻsishiga nisbatan barqarorligini taʻminlash lozim.

Pul-kredit instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish orqali muomaladagi pul massasi oʻsish surʻatlarining tovar va xizmatlar hajmining oʻsishiga nisbatan barqarorligini taʻminlash uchun, fikrimizcha, quyidagi faoliyatlarni joriy qilish kerak:

– Markaziy bankning ochiq bozor operatsiyalari obʻektlari sonini xalqaro reyting agentliklari boʻlgan – Standart and Poor's va Moody's agentliklarining yuqori reyting ballariga ega boʻlgan emitentlarning obligatsiyalari hisobiga oshirish lozim;

– markazlashgan kreditlar hajmini oshirish kerak;

– Markaziy bankning majburiy zaxira stavkalarini pasaytirish shart;

– Markaziy bankning valyuta siyosati doirasidagi operatsiyalar hajmini oshirish lozim.

– Markaziy bankning depozit operatsiyalari hajmini oshirish.

Markaziy bank tomonidan beriladigan markazlashgan kreditlar miqdorining kam boʻlishi uning ssuda kapitallari bozoridagi ishtirokining faol emasligidan dalolat beradi.

Pul bozorini rivojlantirish Oʻzbekiston pul tizimini yanada mustahkamlashga xizmat qiladigan muhim amaliy yoʻnalishlardan biri hisoblanadi. Soʻnggi yillarda ushbu yoʻnalishda muayyan natijalarga erishilgan boʻlsa-da, pul bozori infratuzilmasini yanada takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish uchun qoʻshimcha imkoniyatlar mavjud. Oʻzbekiston Banklari assotsiatsiyasi tomonidan e'lon qilinayotgan pul bozori stavkalari moliya bozoridagi jarayonlar haqida muhim axborot manbai boʻlib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ushbu koʻrsatkichlarning bozor kon'yunkturasini yanada toʻliq aks ettirishi va banklararo resurslar harakati bilan uygʻunligini kuchaytirish pul bozori rivojlanishining istiqbolli yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv pul bozori mexanizmlarining shaffofligini oshirishga, banklararo operatsiyalar faolligini ragʻbatlantirishga hamda moliyaviy resurslar taqsimotining samaradorligini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

Shu sababli, pul bozorini rivojlantirishning dastlabki va ustuvor yoʻnalishi kredit resurslarining real savdosini tashkil qilish, deb hisoblaymiz.

Pul bozorini rivojlantirishning keyingi yoʻnalishi, bizning qarashimizda, Markaziy bankning pul bozorida teng huquqli ishtirokchi sifatida oʻz resurslari bilan ishtirok qilishi va shuning asosida pul bozori stavkalariga real taʻsir etishi hisoblanadi.

3. Milliy valyutaning qadrsizlanish surʻatini pasaytirish maqsadida Markaziy bankning svop operatsiyalari orqali ichki valyuta bozorida xorijiy valyutalarga boʻlgan talabni qisqartirish usulidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Respublikamiz iqtisodiyoti rivojlanishining zamonaviy bosqichida yangi texnika va texnologiyalarni iqtisodiyotning real sektoriga jalb etilayotganligi xorijiy valyutalarga boʻlgan talabning oshishiga olib kelmoqda. Bunday sharoitda Markaziy bankning valyutaviy svop operatsiyalaridan foydalanish koʻlamini kengaytirish ichki valyuta bozorida xorijiy valyutalarga boʻlgan talabni sezilarli darajada qisqartirish imkonini beradi, deb hisoblaymiz.

Fikrimizcha, valyutaviy svop operatsiyalari Markaziy bank tomonidan quyidagi yoʻnalishlarda amalga oshirilishi lozim:

– qisqa muddatli davriy oraliqlarda xorijiy valyutalarga boʻlgan talabni kamaytirish maqsadida Markaziy bankning valyuta mablagʻlarini spot sharti boʻyicha sotish va ularni forvard sharti boʻyicha sotib olish;

– tijorat banklarining "Nostro" vakillik hisobraqamlaridagi pul mablagʻlarini kamaytirish maqsadida ularga AQSh dollarini Markaziy bank tomonidan spot sharti boʻyicha sotish va dollarni forvard sharti boʻyicha sotib olish;

– xorijiy Markaziy banklardan AQSh dollarini forvard sharti boʻyicha sotib olish va ularni respublikaning ichki valyuta bozorida spot sharti boʻyicha sotish.

Oʻzbekiston Respublikasi Markaziy bankining Adliya vazirligida 2008-yil 24-iyulda 1839-son bilan roʻyxatga olingan "Oʻzbekiston Respublikasi banklari tomonidan valyutaviy svop operatsiyalarini amalga oshirish tartibi toʻgʻrisida"gi Nizomiga muvofiq, valyutaviy svop operatsiyasi: Markaziy bank va vakolatli banklar oʻrtasida, vakolatli banklar oʻrtasida oʻzaro, svop bitimi joriy xalqaro operatsiyalar bilan bogʻliq boʻlgan taqdirda, bank mijozlari va vakolatli banklar bilan amalga oshirilishi mumkin.

4. Naqd pul muomalasini takomillashtirish maqsadida quyidagi tadbirlarni amalga oshirish taklif etiladi:

– mamlakatimiz toʻlov amaliyotiga "on-line" rejimida ishlaydigan plastik kartochkalarni joriy etish;

– pullik cheklar muomalasini joriy etish va ular orqali amalga oshiriladigan toʻlovlarni tijorat banklari kreditlari hisobidan toʻlanishini yoʻlga qoʻyish;

– pullik chek emitentining joriy hisobraqamida pul mablagʻlari mavjud boʻlgan taqdirda, naqd pullarda oʻz

vaqtida to'lanishini ta'minlash yo'llari taklif qilindi.

5. O'zbekiston moliya bozorida islom moliyasini joriy etish, bankdan tashqari pul aylanmasi hajmini qisqartirish uchun juda katta va tabiiy iqtisodiy imkoniyatlarni taqdim etadi.

BMTTD so'rovnomalari isbotlaganidek, aholining 68 foizi va biznes vakillarining 60 foizi diniy-ma'naviy qarashlari (ribo/foiz taqiqi) sababli an'anaviy banklardan foydalanmaydi. Moliya bozorida islom moliyasi prinsiplariga mos bo'lgan *mudoraba* (foizsiz foydani taqsimlash) yoki *vadiya* (xavfsiz saqlash) omonatlarining joriy etilishi, aholining diniy e'tiqodi tufayli bankdan tashqarida saqlayotgan milliardlab dollarlik passiv jamg'armalarini rasmiy bank aylanmasiga olib kirish uchun kuchli motivatsiya hisoblanadi. Islom moliyasining eng ustuvor prinsipi pul pulni tug'dirmasligi va har qanday moliyalashtirish albatta real tovar yoki aktivga bog'lanishi shartligidir. Masalan:

– *Murobaha* (nasiyaga savdo) instrumentida bank mijozga naqd pul bermaydi, balki mijoz uchun zarur bo'lgan asbob-uskuna yoki xomashyoni sotuvchidan naqd pulsiz (o'tkazma) yo'li bilan sotib olib, mijozga ustama haq evaziga bo'lib-bo'lib to'lashga sotadi. Bu tizim naqd pul oqimining bankdan tashqariga chiqib ketish zanjirini ildizi bilan uzib qo'yadi;

– *Takoful* (o'zaro sug'urta) tizimida ishtirokchilar an'anaviy sug'urtadagidek pulni kompaniyaga sotib yubormaydilar, balki xavflarni o'zaro qoplash uchun o'zaro yordam (*taavun*) fondini tuzadilar. Ushbu fonddagi bo'sh mablag'lar faqatgina islom moliyasiga mos bo'lgan va bank ichida aylanadigan halol investitsiyalarga yo'naltiriladi. Yil yakunida to'lanmay qolgan ortiqcha zaxira mablag'lari yana ishtirokchilarning o'zlariga qaytariladi. Bu tadbirkorlarda mablag'larni naqdlashtirishdan ko'ra, bank ichida (takoful tizimida) saqlashning iqtisodiy va ma'naviy manfaatdorligini oshiradi;

– Davlat yoki yirik korporatsiyalar tomonidan *sukuk* (islom obligatsiyalari)ning chiqarilishi muomaladagi ortiqcha naqd pul mablag'larini uzoq muddatga bog'lab qo'yish (absorbsiya qilish) imkonini beradi. Oddiy obligatsiyalardan farqli o'laroq, sukuk egasiga foiz bermaydi, balki aniq bir real aktivning (bino, yo'l, zavod) ijara daromadidan ulush beradi. Bu bozordagi sun'iy naqd pul bosimini pasaytiradi va monetizatsiya koeffitsiyentini sifatli ravishda oshiradi;

– Islom moliyasi tizimi sheriklik va shaffoflikka ya'ni, mushoraka, mudoraba amaliyotlariga asoslangani sababli, bank va tadbirkor loyihadagi risk va foydani birgalikda baham ko'radilar. Bank tadbirkorning biznesiga sherik sifatida kirganidan so'ng, loyihaning buxgalteriyasi va pul aylanmalari to'liq legal bo'lishi shart qilib qo'yiladi. Bu esa, tadbirkorni soliqdan qochish uchun "naqdlashtirish" sxemalaridan foydalanish rag'batidan mahrum qiladi, chunki rasmiy ishlash unga bankdan katta sheriklik kapitalini olish imkonini beradi, bu orqali yashirin (xufyona) iqtisodiyotni qisqartirish imkoni tug'iladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqotlar va xorij davlatlarining empirik tajribalari qiyosiy tahlili asosida quyidagi ilmiy-nazariy va amaliy xulosalar shakllantirildi:

O'zbekistonda iqtisodiy monetizatsiya koeffitsiyenti rivojlangan davlatlar ko'rsatkichidan hamda XVF ekspertlari tavsiya etgan minimal (30-33%) me'yordan past hisoblanadi. Monetizatsiya koeffitsiyenti (Broad Money-to-GDP Ratio) ko'rsatkichining 50% dan kam bo'lishi milliy iqtisodiyotda naqd pulsiz hisob-kitoblar infratuzilmasini yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatadi.

Mamlakatda pul aylanmasi barqarorligini ta'minlash bevosita makroiqtisodiy omillarga bog'liq. Inflyatsiya darajasini pasaytirish orqali Markaziy bankning qayta moliyalash va majburiy zaxira stavkalarini liberallashtirish tijorat banklarining kreditlash foiz stavkalarini arzonlashtirish hamda pul massasini tovar massasiga muvofiqlashtirishning bosh richagidir.

O'zbekistonda pul bozori infratuzilmasini yanada rivojlantirish hamda banklararo resurslar harakatini aks ettiruvchi mexanizmlarni takomillashtirish imkoniyatlari mavjud. Asoslab berilgan "Murobaha", "Mushoraka" va "Mudoraba" kabi sheriklikka asoslangan muqobil instrumentlarning yo'qligi pul bozori rivojlanishining qo'shimcha imkoniyatlarini yuzaga keltiradi.

Milliy moliya bozorida Islom moliyasi prinsiplarini joriy etish bankdan tashqari naqd pul aylanmasini qisqartirishda iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi qo'shimcha mexanizmlardan biri bo'lishi mumkin. Mazkur tizim diniy-ma'naviy qarashlar, ribo ta'qiqi sababli banklardan qochayotgan aholi va biznes vakillarining (aholining 68%, biznesning 60%) milliardlab dollarlik passiv kapitalni rasmiy moliyaviy aylanmaga jalb etishning samarali mexanizmlaridan biri bo'lishi mumkin.

Islom moliyasi instrumentlarining pul bilan emas, balki majburiy tartibda real aktivlar bilan ishlash tamoyili, *murobaha* nasiya savdosi va uzoq muddatli sukuk obligatsiyalari naqd pullarning bank tizimidan tashqariga chiqib ketish zanjirini uzadi. Loyihalardagi risk va foydani birgalikda baham ko'rish, mushoraka, mudoraba buxgalteriya hisobini to'liq legallashtiradi va moliyaviy operatsiyalarning shaffofligini oshirish va rasmiy iqtisodiy

faoliyatni rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Maqolaning umumiy mazmuni va tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda, O'zbekiston pul va bank tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha quyidagi konstruktiv takliflar ilgari suriladi:

1. Markaziy bankning qayta moliyalashtirish va zaxira siyosatini takomillashtirish: birinchidan majburiy zaxiralarni pasaytirish, ya'ni, Markaziy bank tomonidan o'rnatilgan yuqori majburiy zaxira stavkalarini, ayniqsa xorijiy valyutadagi 14 foizlik normani pasaytirish orqali tijorat banklarining ichki resurs salohiyatini oshirish lozim, ikkinchidan likvidlilikni oshirish ya'ni, tijorat banklariga beriladigan markazlashgan kreditlar hajmini oshirish, ularni kredit auksionlaridan tashqarida sotishni taqiqlash hamda banklarning ehtimoliy yo'qotishlarga qarshi majburiy proviziyalari miqdorini pasaytirish orqali PF-5992-sonli Farmonda belgilangan uzoq muddatli investitsion kreditlar hajmini oshirish maqsadga muvofiq.

2. Pul bozori vositalarini rivojlantirish va diversifikatsiya qilish, jumladan ochiq bozor operatsiyalari obyektlarini kengaytirish ya'ni, Markaziy bankning ochiq bozordagi operatsiyalari obyektlari tarkibini xalqaro reyting agentliklari, *Standard & Poor's*, *Moody's* ning yuqori reyting ballariga ega bo'lgan emitentlarning korporativ va investitsion obligatsiyalari hisobiga ko'paytirish zarur, shu bilan birga real pul bozorini yaratish ya'ni, markaziy bank pul bozorida teng huquqli ishtirokchi sifatida o'z resurslari bilan faol qatnashishi va banklar o'rtasidagi real shartnomaviy foiz stavkalarining shakllanishini ta'minlashi lozim.

3. Valyutaviy svop operatsiyalari konfiguratsiyasini kengaytirish xususan, ichki valyuta bozorini barqarorlashtirish ya'ni, milliy valyutaning devalvatsiya sur'atini pasaytirish va real sektorning xorijiy valyutaga bo'lgan talabini qondirish uchun Markaziy bank tomonidan qisqa muddatli valyutaviy svop operatsiyalari ko'lamini oshirish lozim (mablag'larni “spot” sharti bilan sotish va ularni “forvard” sharti bilan qayta sotib olish) o'z navbatida, svop stavkalarini xalqaro moslashtirish ya'ni, svop bitimlarida so'm bo'yicha foiz stavkalarini Markaziy bankning qayta moliyalash stavkasi darajasida, xorijiy valyutalar (USD, EUR, GBP, JPY) uchun esa AQSH FEZ (*Federal funds target rate*), YEMB va Angliya bankining rasmiy stavkalari bilan muvofiqlashtirish maqsadga muvofiq.

4. Naqd pulsiz hisob-kitoblarni raqamlashtirish va innovatsion instrumentlarni tatbiq etish, jumladan; “onlayn” cheklar muomalasini yo'lga qo'yish ya'ni, milliy to'lov amaliyotiga “onlayn” rejimda ishlaydigan pullik cheklar muomalasini kiritish va ular orqali amalga oshiriladigan to'lovlarni banklarning overdraft kreditlari hamda kredit liniyalari hisobidan qoplash tizimini, jismoniy va yuridik shaxslar uchun limitlar belgilagan holda yaratish zarur va shu bilan birga To'lov tezligini kafolatlash ya'ni, chek emitentlarining hisobvarag'ida mablag' bo'lgan taqdirda, ularning naqd pullarda banklar tomonidan o'z vaqtida to'lanishi ustidan Markaziy bankning doimiy qat'iy nazoratini o'rnatish shart, chunki to'lovning kechiktirilishi naqd pulsiz instrumentga bo'lgan ishonchni butunlay yo'qqa chiqaradi.

5. Islom moliyasi instrumentlarini milliy tizimga integratsiya qilish xususan: birinchidan, “Islom darchalari”ni kengaytirish ya'ni, tijorat banklarida va mikromoliya tashkilotlarida islom moliyasi prinsiplariga mos bo'lgan *mudoraba* va *vadiya* omonatlarini faollashtirish orqali aholining bankdan tashqaridagi passiv jamg'armalarini rasmiy aylanmaga jalb etish lozim, ikkinchidan Loyihalarni naqd pulsiz moliyalashtirish ya'ni, kreditlash amaliyotida pulning o'zini naqd berish tizimidan voz kechib, mablag'larni to'g'ridan-to'g'ri ta'minotchiga o'tkazishga asoslangan *murobaha* nasiya savdo va *ijara* instrumentlarini keng tatbiq etish, shuningdek, ortiqcha naqd pul massasini uzoq muddatga bog'lash uchun davlat va korporativ *sukuk* (islom obligatsiyalari) bozorini shakllantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining qonuni. O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida//Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 12.11.2019-y., 03/19/582/4014-son. https://lex.uz/docs/4590452
2. O'zbekiston Respublikasining qonuni. Banklar va bank faoliyati to'g'risida//Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.11.2019-y., 03/19/580/3994-son; 07.01.2020y., 03/20/600/0023-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son, 12.10.2021-y., 03/21/721/0952-son. https://lex.uz/docs/4581969
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida// www.lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Banklar va bank faoliyati to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga o'zgartishlar kiritish haqida//Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 20.04.2023-y., 03/23/831/0219-son.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli “2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi//www.lex.uz.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli “2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida”gi farmoni//QHMMB:06/205992/0581-son. 13.05.2020-y. https://lex.uz/docs/-4811025
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 18-noyabrdagi PF-5877 – sonli “Inflyatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o'tish orqali pul-kredit siyosatini takomillashtirish to'g'risida”gi farmoni. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.11.2019-y., 06/19/5877/4036-son.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-sentyabrdagi PQ-3270-sonli «Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi qarori// QHMMB:07/17/3270/0004-son.25.09.2017-y.
9. Деньги, кредит, банки. Под ред. Проф. О.И. Лаврушина. – М.: ЗАО «КноРус», 2009. – С. 95-101.
10. Уэрта де Сото Хесус. Деньги, банковский кредит и экономические циклы. Пер. с англ. – Челябинск: Социум, 2008. – С. 280-282.
11. Белоглазова Г.Н. Деньги, кредит, банки. Учебник. – М.: Д34 Высшее образование, 2008. – С. 113-128.
12. Рахимова Х.У. Организация и развитие платежной системы Республики Узбекистан. Дисс. на соиск. уч. ст. к.э.н. – Ташкент, 2006. – С.19-20.
13. Жумаев Н.Х. Ўзбекистонда валюта муносабатларини тартибга солиш методологиясини такомиллаштириш. И.ф.д. илм. дар. ол. учун ёз. дисс. автореф. – Тошкент: БМА, 2008. – 32 б.
14. Gadoyev S.J., Xanaliyev B.B., Tijorat banklarining daromad bazasini mustahkamlash. Monografiya. – T.: “Publishing high future” OK nashriyoti, 2025. – 120 b.
15. Gadoyev S.J. Pul aylanmasini takomillashtirish: nazariyasi va amaliyoti. monografiya. – T.: “Publishing high future” OK nashriyoti, 2024. – 94 b.
16. Gadoyev S.J. Kredit mexanizmini takomillashtirish: nazariyasi va amaliyoti. // Monografiya. – T.: TerDU nashr-matbaa markazi, 2023. – 175 b.
17. Gadoyev S.J. Pul aylanmasini tashkil qilishning xorij tajribasi va O‘zbekistonda foydalanishning imkoniyatlari. // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – Toshkent, 2025. –№. 11. 987-992 – b.
18. 18. Gadoyev S.J. Pul aylanmasi mexanizmini amaliy asoslarini takomillashtirish. // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – Toshkent, 2024. –№. 11. 1338-1344 – b.
19. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyati to‘g‘risida hisobot //www.cbu.uz (O‘zbekiston Respublikasining Markaziy banki)
20. https://prognostica.info/news/koefficzient-monetizaczii-ekonomiki-dinamika-v-rossii-i-stranah
21. https://www.voronoiapp.com/money/-Broad-Money-to-GDP-Ratios-Vary-Widely-Across-Major-Economies-Q3-2025-7072

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 6

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100